

جامعه‌شناسی خانواده

با نگاهی به منابع اسلامی

حسین بستان (نجفی)

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

زمستان ۱۳۹۰

بستان (نجفی)، حسین، ۱۳۵۲-
جامعه‌شناسی خانواده با نگاهی به منابع اسلامی / حسین بستان (نجفی). - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه،
۱۳۹۰.

سیزده، [۲۴۹]ص: نمودار. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۱۹۲: علوم اجتماعی؛ ۲۲)
ISBN: 978-600-5486-68-1

بها: ۴۲۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۲۳۷]-۲۴۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. خانواده. ۲. زنان‌ویی. ۳. خانواده - جنبه‌های جامعه‌شناختی. ۴. خانواده - جنبه‌های مذهبی - اسلام.

الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ب. عنوان.

۳۰۶ / ۸۵

۱۳۹۰ ج ۴۷ / HQ ۷۴۳

۲۶۵۷۸۰۱

شماره کتابشناسی ملی

جامعه‌شناسی خانواده با نگاهی به منابع اسلامی

مؤلف: حسین بستان (نجفی)

ویراستار: سعیدرضا علی‌عسکری

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (شماره انتشار: ۱۹۲؛ علوم اجتماعی: ۲۲)

حروفچینی و صفحه‌آرایی: اداره چاپ و انتشارات پژوهشگاه

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۰

تعداد: ۱۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۴۲۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۲۱۱۱۱ - ۲۵۱ (انتشارات: ۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۲۸۰۳۰۹۰

ص.پ. ۳۱۵۱ - ۳۷۱۸۵ ● تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نبش کوی آسکو، تلفن: ۶۴۴۰۲۶۰۰ و ۶۶۹۷۸۹۲۰ - ۲۱

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت و آسایش بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع درسی برای دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد در رشته‌های جامعه‌شناسی و مطالعات زنان تدوین شده است.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از نویسنده محترم جناب آقای حسین بستان تشکر کند.

www.ketab.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

علوم انسانی در حکم مجموعه قواعد تنظیم حیات انسان در بخش نرم‌افزاری فرهنگ و تمدن بشری، علوم و معارفی است که به صورت روش‌مند از رفتارها، باورها، نگرش‌ها، احساسات و همه پدیده‌های انسانی معنادار بحث می‌کند و از مصادیق یقینی آن فلسفه، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، علوم تربیتی، علوم اقتصادی، علوم سیاسی، مدیریت و حقوق است.

تحول در حوزه‌های علمی، به‌ویژه در علوم انسانی از فرازهای مورد تأکید حضرت امام خمینی (ره) و مطالبات جدی رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) به‌ویژه در سال‌های اخیر است. اهمیت این تحول، ریشه در مطالعات علوم انسانی و نیازهای مرتبط بر آن، به‌ویژه رشد و توسعه شتابان دانش و فرهنگ در عرصه جهانی دارد؛ زیرا در آن، یک انسان، به عنوان اشرف مخلوقات و از دیگر سو روابط او با دیگران در عرصه بشری مطرح است و از این جهت این علوم بر علوم دیگر تقدم دارد. به‌واقع، رسالت مهم و اساسی این علم، ساختن انسان، پرورش شخصیت و توجه به شأن وجودی او و یک نگاه، رساندن او به سرمنزل مقصود و هدایت به سوی مرتبه انسان کامل است.

ایران اسلامی از بنیان‌های تمدنی غنی و توانمندی‌های فراوانی در درون و برون محیط‌های دانشگاهی و حوزه‌های علمیه برخوردار است و از این جهت، بستری مهیا برای ورود به عرصه‌های علمی و تولید دانش بومی در حوزه‌های علوم انسانی فراهم است. به‌پشتوانه چنین میراث گران‌قدری، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه با حمایت مالی معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری که رسالت و تکلیف اصلی آن تلاش برای تعمیق و گسترش علوم، معارف و ارزش‌های انسانی اسلامی و تطابق هرچه بیشتر رشته‌ها و درس‌های دانشگاهی با نیازهای

جامعه و کاربردی کردن آنها و تحول در ارتقای علوم انسانی با تقویت جایگاه و منزلت این علم است، زمینه‌های چاپ این اثر را فراهم آورده است. از استادان، فرهیختگان و صاحب‌نظران ارجمند می‌خواهیم تا با همکاری و راهنمایی‌های ارزشمند خود این معاونت را در جهت نقد کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه علمی یاری فرمایند.

معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

www.ketab.ir

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
بخش یکم: ازدواج / ۵	
۹	فصل اول: سن ازدواج
۹	مقدمه
۹	۱-۱. سن قانونی ازدواج
۱۱	۲-۱. سن واقعی ازدواج
۱۲	۳-۱. عوامل افزایش سن ازدواج در دهه‌های اخیر
۱۲	الف) مشکلات اقتصادی
۱۳	ب) تحصیل علم
۱۴	ج) آزادی روابط جنسی
۱۵	د) ارزش‌ها و آداب و رسوم
۱۶	ه) تحلیل و ارزیابی
۱۸	۴-۱. فاصله سنی همسران
۲۰	چکیده
۲۰	خودآزمایی
۲۱	موضوع تحقیق
۲۲	فصل دوم: قواعد همسرگزینی
۲۲	مقدمه
۲۳	۱-۲. محرمیت
۲۷	۲-۲. برون همسری و درون همسری
۳۰	۳-۲. همسان همسری
۳۰	الف) همسانی در سن
۳۱	ب) همسانی در محل سکونت

۳۱	 (ج) همسانی در دین
۳۲	 (د) همسانی در نژاد و قومیت
۳۲	 (ه) همسانی در طبقه اجتماعی
۳۳	 (و) همسانی در تحصیلات
۳۵	 چکیده
۳۶	 خودآزمایی
۳۶	 موضوع تحقیق

۳۷	 فصل سوم: الگوها و آداب و رسوم ازدواج
۳۷	 مقدمه
۳۷	 ۱-۳. الگوهای همسرگزینی
۴۳	 ۲-۳. پیشنهاد ازدواج
۴۵	 ۳-۳. عقد ازدواج
۴۶	 ۴-۳. جشن عروسی
۴۷	 ۵-۳. مهریه و جهیزیه
۴۹	 چکیده
۵۰	 خودآزمایی
۵۰	 موضوع تحقیق

بخش دوم: ساختار خانواده / ۱

۵۵	 فصل چهارم: انواع خانواده
۵۵	 مقدمه
۵۵	 ۱-۴. خانواده هسته‌ای / گسترده
۵۸	 ۲-۴. خانواده پدرسالار / مادرسالار
۵۹	 ۳-۴. خانواده و مکان سکونت
۶۰	 ۴-۴. خانواده تک‌همسر / چندهمسر
۶۱	 ۵-۴. خانواده تک‌والدی
۶۲	 ۶-۴. خانواده ناتنی
۶۳	 ۷-۴. الگوهای جایگزین خانواده
۶۳	 الف) هم‌خانگی
۶۵	 ب) کمون
۶۵	 ج) زوج‌های همجنس‌گرا
۶۶	 چکیده
۶۷	 خودآزمایی
۶۷	 موضوع تحقیق

۶۸	فصل پنجم: تقسیم کار در خانواده
۶۸	مقدمه
۶۸	۱-۵. توصیفی از تقسیم کار در خانواده
۷۱	۲-۵. نظریه‌های تقسیم کار در خانواده
۷۱	الف) نظریه‌های زیست‌شناختی
۷۳	ب) نظریه‌های روان‌شناختی
۷۴	ج) نظریه‌های جامعه‌شناختی
۷۷	۳-۵. دیدگاه اسلام
۸۱	چکیده
۸۱	خودآزمایی
۸۲	موضوع تحقیق

۸۳	فصل ششم: توزیع قدرت در خانواده
۸۳	مقدمه
۸۳	۱-۶. مفهوم‌شناسی
۸۵	۲-۶. توصیفی از توزیع قدرت در خانواده
۸۶	۳-۶. نظریه‌های توزیع قدرت در خانواده
۸۷	الف) نظریه‌های زیست‌شناختی
۸۸	ب) نظریه‌های روان‌شناختی
۸۹	ج) نظریه‌های جامعه‌شناختی
۹۱	۴-۶. دیدگاه اسلام
۹۵	چکیده
۹۶	خودآزمایی
۹۶	موضوع تحقیق

بخش سوم: کارکردهای خانواده / ۹۷

۱۰۱	فصل هفتم: کارکردهای زیستی - اجتماعی خانواده
۱۰۱	مقدمه
۱۰۱	۱-۷. تنظیم رفتار جنسی
۱۰۳	۲-۷. تولیدمثل
۱۰۹	۳-۷. مراقبت از فرزندان و سالمندان
۱۱۴	چکیده
۱۱۴	خودآزمایی
۱۱۴	موضوع تحقیق

۱۱۵	فصل هشتم: کارکردهای حمایتی خانواده
۱۱۵	مقدمه
۱۱۵	۱-۸. حمایت معنوی
۱۱۶	۲-۸. حمایت عاطفی
۱۱۶	الف) حمایت عاطفی در روابط همسران
۱۲۰	ب) حمایت عاطفی در روابط والدین و فرزندان
۱۲۳	۳-۸. حمایت معیشتی
۱۲۷	چکیده
۱۲۸	خودآزمایی
۱۲۸	موضوع تحقیق
۱۲۹	فصل نهم: کارکردهای تربیتی و کنترلی خانواده
۱۲۹	مقدمه
۱۲۹	۱-۹. جامعه‌پذیری
۱۳۶	۲-۹. کنترل اجتماعی
۱۳۶	الف) کنترل همسران
۱۳۸	ب) کنترل فرزندان
۱۴۱	چکیده
۱۴۲	خودآزمایی
۱۴۲	موضوع تحقیق

بخش چهارم: آسیب‌شناسی خانواده و راهکارهای حکم / ۱۴۳

۱۴۷	فصل دهم: خشونت خانگی
۱۴۷	مقدمه
۱۴۷	۱-۱۰. توصیفی از خشونت خانگی
۱۵۱	۲-۱۰. تبیین خشونت خانگی
۱۵۲	الف) تبیین علی خردنگر
۱۵۳	ب) تبیین علی کلان‌نگر
۱۵۵	ج) تبیین غایت‌شناختی
۱۵۶	۳-۱۰. دیدگاه اسلام
۱۵۹	چکیده
۱۶۰	خودآزمایی
۱۶۰	موضوع تحقیق
۱۶۱	فصل یازدهم: طلاق
۱۶۱	مقدمه

۱۶۱	۱-۱۱. تعریف طلاق
۱۶۳	۲-۱۱. توصیفی از پدیده طلاق
۱۶۴	۳-۱۱. عوامل رشد میزان طلاق در دهه‌های اخیر
۱۶۴	الف) تغییر نگرش‌ها نسبت به ازدواج
۱۶۵	ب) قبح‌زدایی از طلاق
۱۶۵	ج) تغییر ساختار خانواده
۱۶۶	د) تغییر نقش‌های جنسیتی
۱۶۶	ه) استقلال اقتصادی زنان
۱۶۷	و) رفاه اقتصادی
۱۶۷	ز) آزادی روابط جنسی
۱۶۸	ح) تغییر قانون‌های طلاق
۱۶۸	ط) تغییرات جمعیتی
۱۶۹	۴-۱۱. دیدگاه اسلام
۱۶۹	الف) ارزش‌گذاری طلاق
۱۷۰	ب) حق زن و شوهر در طلاق
۱۷۳	ج) راهکارهای کاهش طلاق
۱۷۳	چکیده
۱۷۴	خودآزمایی
۱۷۴	موضوع تحقیق
۱۷۵	فصل دوازدهم: راهکارهای تحکیم خانواده
۱۷۵	مقدمه
۱۷۵	۱-۱۲. اصلاح فرایند همسرگزینی
۱۷۶	الف) انتخاب آگاهانه
۱۷۷	ب) احترام به نظر دختر و پسر
۱۷۸	ج) احراز رشد دختر و پسر
۱۷۸	د) رعایت همسان‌همسری
۱۷۹	۲-۱۲. آموزش همسران
۱۸۰	۳-۱۲. اصلاح نگرش‌ها
۱۸۲	۴-۱۲. تنظیم امور جنسی
۱۸۲	الف) ارضای نیاز جنسی
۱۸۲	ب) محدودیت روابط جنسی
۱۸۴	ج) محدودیت اختلاط زن و مرد
۱۸۴	۵-۱۲. فرزندآوری
۱۸۵	۶-۱۲. حمایت اجتماعی

۱۸۷	۷-۱۲. نظارت اجتماعی
۱۸۷	۸-۱۲. تقویت دینداری
۱۸۸	چکیده
۱۸۹	خودآزمایی
۱۸۹	موضوع تحقیق

بخش پنجم: چشم‌انداز نظری جامعه‌شناسی خانواده / ۱۹۱

۱۹۵	فصل سیزدهم: نظریه‌های جامعه‌شناسی خانواده
۱۹۵	مقدمه
۱۹۶	۱-۱۳. نظریه مبادله اجتماعی
۱۹۹	۲-۱۳. نظریه کارکردگرایی
۲۰۱	۳-۱۳. نظریه کنش متقابل نمادین
۲۰۳	۴-۱۳. نظریه ستیز اجتماعی
۲۰۵	۵-۱۳. نظریه فمینیستی
۲۰۷	چکیده
۲۰۸	خودآزمایی
۲۰۸	موضوع تحقیق

۲۰۹	فصل چهاردهم: مبانی فلسفی و ایدئولوژیک جامعه‌شناسی خانواده
۲۰۹	مقدمه
۲۱۰	۱-۱۴. نادیده گرفتن عنصر فطرت
۲۱۲	۲-۱۴. کم‌توجهی به تفاوت‌های جنسی طبیعی
۲۱۵	۳-۱۴. بینش سکولاریستی
۲۱۷	۴-۱۴. نسبیست‌گرایی ارزشی
۲۲۱	چکیده
۲۲۲	خودآزمایی
۲۲۲	موضوع تحقیق

۲۲۳	فصل پانزدهم: نظریه خانواده در اندیشه متفکران مسلمان
۲۲۳	مقدمه
۲۲۴	۱-۱۵. مفروضات نظریه پیوند فطری
۲۲۵	۲-۱۵. عناصر اصلی نظریه پیوند فطری
۲۲۶	الف) عوامل اولیه استحکام خانواده
۲۲۷	ب) عوامل ثانویه استحکام خانواده
۲۲۹	ج) عوامل پشتیبان
۲۳۱	۳-۱۵. تبیین بی‌ثباتی خانواده در دوران معاصر

۲۳۵	چکیده
۲۳۵	خودآزمایی
۲۳۶	موضوع تحقیق
۲۳۷	منابع و مأخذ
۲۴۵	نمایدها
۲۴۵	روایات
۲۴۷	اعلام
۲۴۹	موضوعات

www.ketab.ir